

Ion BURUIANĂ
Institutul de Filologie al AȘM
(Chișinău)

UN FOLCLORIST, ETNOGRAF,
PROFESOR, PUBLICIST ȘI OM
DE CULTURĂ-MODEL –
PETRE V. ȘTEFĂNUCĂ

**A folklorist, ethnographer, professor, publicist and a highly cultivated man –
Petre V. Ștefănuță**

Abstract: This article is dedicated to the eminent folklorist, ethnographer, sociologist, linguist, teacher, publicist and highly cultivated man from Bessarabia of interwar period – Petre V. Ștefănuță and to his contribution to the development and the prosperity of our national science and culture of that time.

The author tries to complete the portrait and the merits of the scholar by highlighting and appreciating personally some of his works, but also by informing the reader of some less known information about the life and the activity of this noted personality.

Keywords: folklorist, ethnographer, professor, publicist, highly cultivated man, personality, patriot, citizen, Romanian Social Institute from Bessarabia, model works, dignity, talent, appreciation.

Rezumat: Articolul este consacrat eminentului folclorist, etnograf, sociolog, lingvist, pedagog, publicist și om de cultură basarabean din perioada interbelică – Petre V. Ștefănuță și contribuției lui la dezvoltarea și propășirea științei și culturii noastre naționale din acea vreme.

Autorul încearcă să completeze portretul și meritele savantului prin evidențierea și aprecierea personală a unor lucrări de-ale sale, dar și prin aducerea la cunoștința cititorului a unor informații mai puțin cunoscute din viața și activitatea acestei distinse personalități.

Cuvinte-cheie: folclorist, etnograf, profesor, publicist, om de cultură, personalitate, patriot, om al cetății, Institutul Social Român din Basarabia, lucrări-model, demnitate, talent, aprecieri.

Grație alcătuitoarelor și editorilor celor două volume „Petre V. Ștefănuță. Folclor și tradiții populare”,¹ a cărților „Petre Ștefănuță. Biobibliografie”² și „Petre V. Ștefănuță. Datini și creații populare”,³ unui șir de studii și articole în culegeri, reviste și ziare, unor conferințe științifice, avute loc cu ocazia împlinirii a 90, 100, 110 ani de la nașterea distinsului savant și patriot, numele și opera căruia până la sfârșitul anilor '80 fusese, pe nedrept, interzise, au devenit, în sfârșit, accesibile tuturor celor interesați de istoria și cultura națională.

Pentru cei mai puțin informați în acest subiect, aducem, pe scurt, câteva din datele sale biografice.

Petre Ștefănuță s-a născut la 14 noiembrie 1906 în localitatea Ialoveni, din preajma Chișinăului.

Clasele primare le face în satul natal, cele secundare – la Liceul „Alexandru Donici” din Chișinău, iar studiile superioare – la Universitatea din București, absolvind în anul 1932 Facultatea de Filozofie și Litere. Întors acasă, în Basarabia, lucrează profesor de liceu la Tighina, Chișinău și, scurt timp, la Cetatea Albă. Concomitent, se ocupă serios de cercetări științifice.

Discipol îndrăgit al reputatului academician Dimitrie Gusti, începând cu anul 1931, participă foarte activ, în echipa iubitelui său profesor, la cercetările sociologice din satul Cornova (azi în r. Ungheni), iar mai apoi, în cadrul Institutului Social Român din Basarabia și, în cele din satele Iurceni (azi în r. Nisporeni), 1935, Nișcani (azi în r. Călărași), 1936, Copanca (azi în r. Căușeni), 1937, Popeștii de Sus (azi în r. Drochia), 1938.

În anul 1934 este ales secretar, iar în 1939 – director al Institutului Social Român din Basarabia.

Nereușind să se refugieze, la 9 octombrie 1940 este arestat de către organele regimului sovietic de ocupație, iar după jumătate de an de interogări și torturi crunte, învinuit de naționalism, românofilism, antisovietism ș.a., la 13 aprilie 1941 este condamnat la moarte prin împușcare cu confiscarea averii.

În urma unui recurs, adresat Prezidiului Judecătorei Supreme a republicii, pedeapsa capitală îi este înlocuită cu 10 ani de închisoare.

Moare la 12 iulie 1942, într-un lagăr de deținuți politici din R.A.S.S. Tătară.⁴

Este de menționat ca ceva greu de imaginat cruzimea organelor represive sovietice.

Din cauză că extrasul din procesul-verbal din 29 aprilie 1941 al Prezidiului Sovietului Suprem al R.S.S. Moldovenești n-a ajuns în dosarul condamnatului, care, împreună cu el, fusese dus spre Siberia, P. Ștefănuță a fost căutat încă 5 ani și 5 luni după moartea sa (până la 13 noiembrie 1947) prin toate gulagurile și închisorile din U.R.S.S., pentru a i se aduce în aplicare pedeapsa inițială – moartea prin împușcare⁵.

Dar drama eminentului savant și om de cultură n-avea să se termine nici cu aceasta. În anul 1949 i-au fost deportați în Siberia părinții, de unde nu s-au mai întors, iar fratele mai mic Fiodor a fost condamnat la 25 de ani de muncă silnică și deportat, împreună cu soția și cei doi copii ai săi, în regiunea Tiumen.⁶

Alt frate, Eremia, a scăpat ca prin minune numai datorită faptului că în noaptea deportării nu s-a aflat acasă.

Cele două surori – Ștefania, din Ialoveni, și Parascovia, din Băcioi, au scăpat și ele de deportare numai datorită faptului că purtau numele de familie al soților.

În baza decretului Președintelui U.R.S.S. Mihail Gorbaciov din 13 august 1990, cu privire la restabilirea în drept a victimelor represaliilor politice din anii '30-'50, Petre Ștefănuță și toți ai săi au fost reabilitați.

Numele lui figurează în listele acestor victime pe troița din centrul Ialovenilor și pe cea din fața Casei Uniunii Scriitorilor din Chișinău.

Ceea ce l-a consacrat la o vârstă atât de tânără (în ziua în care a fost arestat nu împlinise 34 de ani) este opera sa științifică.

După datele proprii, Petre Ștefănuță a publicat peste două sute de lucrări: studii, articole și materiale.⁷ Iată câteva din realizările sale cele mai importante: „Folclor din județul Lăpușna” (1933), „Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos” (1937), „Literatura populară a satului Iurceni” (1937), „Amintiri din războiul mondial (Adunate de la soldații moldoveni din comuna Cornova – Orhei)” (1938) ș.a.

În floarea vârstei și a forțelor de creație, P. Ștefănuță avea planuri mari pe viitor.

Pe lângă materialele culese și publicate din satul Iurceni, el mai avea adunate din această localitate peste o sută de povești, pe care le pregătea să le publice. Iată ce îi scrie el la acest subiect, la 7 iunie 1938, sociologului bucureștean Anton Golopenția:

„Timpul liber îl consacru prelucrării și transcrierii studiului și culegerii de basme de la Iurceni. Am adunat din acest sat peste 100 de texte de basme, unele foarte lungi, încât îmi cere transcrierea unuia câte 8-12 ore. Am transcris abia 30 de basme, până la 100 mai am. Cred că va fi cea mai bogată culegere de basme din literatura românească dacă voi avea vreodată norocul să o văd tipărită”.⁸

Despre culegerea aceasta scrie într-un articol și fostul în anul 1940 șef al Sectorului de limbă și literatură al Institutului de Istorie, Economie, Limbă și Literatură de pe lângă Sovietul Comisarilor Norodnici al R.S.S. Moldovenești, I. D. Ciobanu, sector în care fusese angajat, în calitate de cercetător științific, și Petre Ștefănuță. „Avea adunată o colecție bogată de povești, ne informează el, pe care o introdusesem în plan ca să fie definitivată până la 1 decembrie 1941”.⁹

Nu se știe ce s-a întâmplat cu acest manuscris, dar, cu multă părere de rău, el n-a mai văzut lumina tiparului. Cel mai probabil e că, din cauza evenimentelor dramatice care au urmat, el s-a pierdut.

În afară de aceasta, Petre Ștefănuță lucra și la pregătirea unui studiu intitulat „Românii basarabeni în războiul mondial”.

„Numai dintr-un sat (Cornova, jud. Orhei), scria el, am adunat, cu ocazia cercetărilor monografice conduse de dl profesor D. Gusti în anul 1931, atâtea însemnări, scrisori de pe front, amintiri, fotografii etc. încât cu greu ar încăpea într-un volum de 200-300 de pagini”.¹⁰

Într-un post-scriptum la o scrisoare din 16 ianuarie 1939, adresată sociologului Anton Golopenția, folcloristul și etnograful nostru mai pomenește despre două studii pe care le avea în lucru: 1. „Practici magice pentru provocarea ploilor la Popești” și 2. „Povestitori de basme de la Iurceni”.¹¹

Dintr-o scrisoare din 12 aprilie 1932, trimisă directorului revistei „Viața Basarabiei”, dlui Pan Halippa, aflăm că tânărul cercetător lucra atunci și la o teză de doctorat cu tema „Raporturile etnolingvistice dintre moldoveni și neamurile conlocuitoare în Basarabia”.¹²

De menționat că cercetătorul s-a bucurat de atenție și apreciere chiar de la primele lucrări publicate.

Într-o recenzie la studiul său „Folclor din județul Lăpușna” (Anuarul Arhivei de Folclor. – București, 1933, p. 89-180) un autor care, nu înțelegem de ce, nu și-a pus numele, scrie:

„Între cei mai asidui cercetători ai realităților vieții românești din Basarabia un loc de frunte ocupă d. P. V. Ștefănuță, profesor la liceul de băieți din Tighina. (...)

Cum însă folclorul basarabean este cules foarte puțin, d. Ștefănuță s-a apucat întâi să adune materialul folcloric din gura populației locale. În acest scop încă de pe când era student, în cursul vacanțelor, umbla din sat în sat, din casă în casă, strângând mărgăritarele graiului și folclorului basarabean. (...)

Felul de muncă al dlui Ștefănuță să fie o muștrare și totodată un îndemn pentru majoritatea tinerilor intelectuali care își pierd vremea trăgând mâța de coadă pe bulevarde și prin bodegi”¹³

O părere la fel de bună despre această lucrare o are și un alt autor:

„P. V. Ștefănuță, în „Folclor din județul Lăpușna”, ne dă o contribuție importantă pentru folclorul Basarabiei, puțin explorat până acum. Autorul a făcut adunarea acestui material cu multă grijă”¹⁴

Într-o recenzie la o altă lucrare a savantului – „Contribuție la bibliografia studiilor și culegerilor de folclor privitoare la românii din Basarabia și popoarele conlocuitoare (corect ar fi: minoritățile naționale conlocuitoare – *I.B.*), publicate în rusește” (Anuarul Arhivei de Folclor, 1935, III, p. 177-188), autorul ei, Emil Gane, menționa:

„Bibliografia dlui P. Ștefănuță, face un mare serviciu pentru cei ce vor încerca să înceapă sistematizarea folclorului țării noastre”¹⁵

Același recenzent îi apreciază apoi și lucrarea „Cercetări folclorice pe Valea Nistrului de Jos” (1937), concluzionând: „Materialul cercetat și forma în care este redat ne îndreptățește să afirmăm că autorul are o deosebită și serioasă pregătire în domeniul literaturii folclorice”¹⁶

Dar cele mai înalte aprecieri sunt date savantului și operei lui după moartea sa.

„Petre V. Ștefănuță, scria în anul 1995 distinsul folclorist de la București Iordan Datcu, a fost figura proeminentă a cercetărilor monografice din Basarabia primei jumătăți a secolului curent, un etnograf care a cheltuit o mare energie, care s-a consumat cu reală generozitate în ample cercetări. (...)

P. V. Ștefănuță n-a fost o promisiune, o speranță, a fost, în ciuda tinereții sale o personalitate (...), o personalitate ale cărei calități, fără îndoială, aveau să se reliefeze și mai pregnant. Studiile tipărite erau certe garanții pentru dezvoltarea sa în viitor, care l-au impus prin rigoarea lor, prin fundamentarea lor științifică, prin sobrietate și seriozitate”¹⁷

După observațiile aceluiași autor, „Ștefănuță este preocupat de relevarea fenomenului folcloric-etnografic din regiunile cercetate în toată complexitatea manifestărilor lui, consemnate cu deosebită rigurozitate științifică. (...) Ștefănuță încadrează folclorul în viața socială a satului, acordând un spațiu larg prezentării istoriei ținutului, locuinței, tipului uman, portului, vieții religioase, vieții morale, graiului, obiceiurilor tradiționale (șezători, clăci, cumetrii, mese mari, praznice etc.) și considerațiilor privind viața speciilor și a formelor poetice”¹⁸

O apreciere foarte înaltă îi dau savantului și alcătuitoarii și autorii studiului introductiv, bibliografiei, comentariilor și notelor la cele două volume „Petre V. Ștefănuță. Folclor și tradiții populare”. – Chișinău, „Știința”, 1991, Grigore Botezatu și Andrei Hâncu.

„P. V. Ștefănuță, scriu Domniile Lor, a fost un cercetător de elită, onestitatea lui științifică fiind un model. (...) Care n-ar fi unele lacune, lucrările de colectare, pregătire și editare întreprinse de el sunt admirabile ca nivel, ținută științifică. Ele rămân, în multe privințe, un model, astăzi neatins”.¹⁹

Tot ei îl caracterizează pe savant cu următoarele calificative: „personalitate de mare importanță”, „savant de vocație”, „savant de prestigiu”, „eminent savant și patriot” etc.²⁰

Iată și alți termeni cu care a fost apreciat cunoscutul etnolog basarabean de către mai mulți autori: „ilustru folclorist”, „savant talentat”, „savant de o mare cultură”,²¹ „unul dintre marii noștri basarabeni, martir pentru cauza limbii, etnologiei, destinului confracților săi”,²² „clasic cercetător al culturii românilor dintre Prut și Nistru”, „clasic al folcloristicii moldovenești”,²³ „remarcabil cercetător, cu o contribuție originală la studiul folclorului basarabean”,²⁴ „eminent reprezentant, în Basarabia, al școlii de cercetare monografică de la București, condusă de D. Gusti”,²⁵ „un nume încărcat de istorie”, „distins folclorist, etnograf, sociolog, publicist și scriitor”, „cel mai mare folclorist basarabean din acest secol”,²⁶ „militant pentru păstrarea tradițiilor culturale naționale, a limbii române în toate drepturile ei legitime”,²⁷ „folclorist și etnolog de un deosebit talent, profesor de vocație și organizator de cercetări monografice ale satelor din Moldova dintre Prut și Nistru”, „mare savant și om de omenie”, „renumit savant și patriot”, „personalitate de primă mărime în știința și cultura basarabească interbelică, fecior demn al neamului și adevărat om al cărții”,²⁸ „cercetător de excepție”.²⁹

Un alt domeniu de activitate al lui P. Ștefănuță, căruia de asemenea i s-a consacrat cu toată dăruirea, a fost pedagogia. Iată ce scrie despre aceasta unul dintre foștii săi elevi de la Gimnaziul de băieți Nr. 2 din Chișinău, doctorul în filologie Vasile Soloviov:

„Ne-a cucerit pe toți prin vorbele alese cu tâlc, limbajul, pe cât de elegant, pe atât de împetrișat cu zicale și „childuri”, curate nestemate.

Dar mai presus de toate ne fermeca prin darul lui de povestitor. (...) În doi ani de zile Ștefănuță ne-a oferit ocazia să asistăm la lecții-spectacole. Clasa se transforma într-un teatru al unui actor, ba greșesc, a nenumărați actori. Petre Ștefănuță se încarna în toate personajele basmului povestit. Metamorfoza era fulgerătoare; gestică, intonația, expresivitatea, mimica lui formau un tot, o cascadă, o avalanșă care ne învăluia pe toți cei douăzeci și cinci de băieți-cucuiți, cum îi plăcea lui Ștefănuță să ne numească. (...) Au venit vremuri de grea cumpănă și l-au dus de lângă noi pe minunatul dascăl și povestitor. Păcat de el!³⁰

Despre faptul că P. Ștefănuță era un pedagog cum sunt puțini, cu mult har, suflet și omenie, scriu și valorificatorii și propagatorii operei sale – dnii Grigore Botezatu și Andrei Hâncu,³¹ un alt fost elev de-al său – Eugen V. Mârza³² ș.a.

Dar cel mai bine despre înălțimea sa de cadru didactic se poate judeca după două articole de-ale sale.

În ambele el ia în dezbateră una dintre cele mai actuale și mai importante probleme ale școlii din Basarabia timpului său – cea a profesorului.

„Nicio reformă, scrie el în primul articol – «Din problemele școlare. Profesorul», nu se atinge de corpul didactic. Niciunui ministru de instrucție publică nu i-a trecut prin cap că în provinciile unite (în special în Basarabia) nu va putea să aibă o școală românească vie, dacă mai continuă în învățământ atâta putregai și atâtea fosile!

Ce predare poți să pretinzi de la un profesor care abia bălbâie în fraze cu aspecte de bilingvism limba română?

Ce cunoștințe poți cere unui profesor semidoct care se miră el însuși cum de a ajuns profesor?

Astăzi, când atâția licențiați universitari, care și-au făcut în întregime studiile în universitățile românești, bine pregătiți, tineri, cu mari puteri și vie dorință de muncă, somează, fiindcă locurile în învățământ sunt ocupate, mai poate fi ascunsă sau amânată această problemă a profesorului din învățământul secundar?³³

„Viitorul este al celor tineri, atât profesori, cât și elevi. Pe bătrâni să-i trecem să-și trăiască în liniște bătrânețile, iar pe cei nepregătiți să-i oprim de a mai nenoroci niște copii”, încheie autorul.³⁴

În numărul următor al revistei Ștefănuță reia tema abordată, anunțând cititorii că această problemă a fost recent discutată la o adunare generală a licențiaților universitari din Basarabia, aducând la cunoștință și soluțiile propuse.

„Un stat trăiește și e puternic, scrie autorul, prin instituțiile sale. În școală, instituția în care se face educația viitorilor cetățeni, trebuie să fie stăpân spiritul națiunii dominante. Ce fel de românizare poate face statul român prin școală în Basarabia, când corpul didactic secundar din această provincie e de altă naționalitate decât a băștinașilor și este pregătit pentru învățământ în spiritul altei culturi decât celei românești? Un profesor nu trebuie să fie numai un difuzor de cultură (...), ci mai curând suflăt din suflul neamului românesc care să se apropie să înțeleagă, să îndrumeze pe elevi în tainele culturii românești. (...)

Într-o provincie de curând smulsă din ghearele unui neam străin care a reușit să înstrăineze pătura intelectualilor, învățământul secundar trebuie să fie pătruns de o adâncă simțire românească nu atât prin cuprinsul programelor analitice, cât prin structura sufletească a profesorilor.³⁵

Pensionarea după 25 de ani de serviciu a corpului didactic pe care stăpânirea țarului l-a trimis ca să adâncească rusificarea băștinașilor sau înlocuirea celor care nu știu românește prin licențiați universitari, scrie, în concluzie, autorul, „trebuie să se facă trecând peste orice sacrificii bănești, numai pentru a salva școala secundară din Basarabia cât mai curând din această împotmolire culturală”.³⁶

Aveau perfectă dreptate dnii Gr. Botezatu și A. Hâncu când scriau: „Petre V. Ștefănuță nu este numai un pedagog în sensul îngust al cuvântului (profesor de liceu), ci un mare învățător al românilor din Basarabia. Umanismul lui trebuie să fie pildă pentru toți”.³⁷

În afară de activitatea științifică și pedagogică, Petre Ștefănuță a demonstrat că este și un foarte bun publicist.

Își începe această activitate odată cu cea științifică, încă în anii studenției.

A colaborat activ la mai multe publicații, luând în dezbatere diverse probleme de actualitate și interes public, nădăjduind ca prin cele scrise să contribuie întrucâtva la unele schimbări, la mersul lucrurilor în mai bine.

De remarcat și aici înălțimea și curățenia sa morală, inteligența, poziția civică fermă, obiectivă, critică, constructivă, progresistă, patriotică, corectă; dorința de normalitate, de a-și vedea țara cu mai puține probleme, mai demnă, mai frumoasă, mai prosperă.

A apreciat și încurajat tot ce a meritat un cuvânt de bine, a criticat tot ce a fost rău, urât, nedrept. Mărturie în acest sens ne sunt următoarele sale articole: „Muncitori agricoli basarabeni în Dobrogea”, „Relațiile dintre moldoveni și ruși”, „Foamete și pomană națională”, „Criterii pentru descoperirea naționalității”, „Secte și agitații stilistice”, „Nomadism social”, „Românii din Basarabia în războiul ruso-japonez din 1904,”³⁸ „Satele din Basarabia, zăgaz contra înstrăinării rusești”³⁹ ș.a.

De o valoare aparte prin mesajul lor sunt, în opinia noastră, articolele sale „Rânduiala” și „Suprimarea presei rusești din Basarabia”.

Salutând apariția uneia dintre cele mai însemnate și mai atrăgătoare publicații apărute în ultimul timp, în primul articol autorul scrie:

„Revista «Rânduiala» pleacă la drum cu gândul de a duce o «rânduială» în cultura românească. Acest drum lung începe cu cunoașterea realităților românești.

Toți colaboratorii revistei sunt cercetători ai realităților sociale românești și majoritatea dintre ei fac parte din școala de cercetări monografice a dlui profesor D. Gusti. Gândul și fapta purtată de revista «Rânduiala» sunt curat românești fiindcă întreg cercul de colaboratori nu cuprinde nici un nume care ar veni cu o simțire străină celei românești. Lucru rar în revuistica românească fiindcă peste tot au pătruns paraziții simțirii românești care nu fac altceva decât să întunece cerul limpede al scrisului românesc”.⁴⁰

Cel de-al doilea articol menționat a fost scris în legătură cu faptul că după 20 de ani de la Unire presa rusească din Basarabia, care în decursul a două decenii a semănat împotriva statului român multă ură, a fost, în sfârșit, suprimată.

„Statul român trebuia să vină odată cu o măsură prin care să-și impună autoritatea și să-și salveze prestigiul. Măsura însă a venit târziu și de această întârziere, consideră autorul, suntem vinovați, în primul rând, noi, românii basarabeni”.⁴¹ Și se aduc argumente.

„Gazetele rusești, continuă publicistul, n-au dispărut cu totul: au mai rămas «Nașa Reci» și «Molva». Se va mări tirajul acestora și măsura guvernului nu-și va atinge scopul.

Atâta timp cât lipsește instinctul de conservare națională și conștiința de a-ți desăvârși cultura mai întâi în limba românească, toate măsurile de suprimare nu-și vor putea atinge în întregime ținta. Deosebit de aceasta, suprimând ziarele rusești și interzicând de a se mai vorbi rusește în instituții publice, n-am reușit să întronăm cultura românească în locul culturii rusești. Trebuie să creăm un climat cultural românesc cât mai viu, fie prin biblioteci bogate și științific organizate, fie prin editarea de ziare și reviste cu un nivel cultural și științific cât mai ridicat”.⁴²

Un interes deosebit prezintă și fulminantul său articol „Tragedia tineretului de la margine de țară”, publicat în nr. 3/1 septembrie 1933 în mai puțin cunoscuta publicație „Fapta” – organ al Asociației Generale a licențiaților Universitari din România.

Articolul este un strigăt disperat de durere pentru situația catastrofală a „universitarilor” din Basarabia, care „găsesc peste tot porțile închise”...

Chiar dacă stăpânirea de un veac a Rusului asupra Basarabiei a încremenit nașterea și dezvoltarea tuturor instituțiilor de cultură românească, „licențiaților în limba română și istorie” nu li se găsește nicio întrebuintare în orașele basarabene și sunt trimiși agenți de percepție, secretari comunali, fiindcă mintea schilodită a politicianului puternic al zilei nu știe să le dea de lucru la organizarea bibliotecilor și instituțiilor culturale”.

Tot aici P. Ștefănuță deplânge și soarta gazetarului român, scriind cu durere: „În orașul cu șapte cotidiane rusești și evreiești, stăpânirea politicianismului de după unire n-a scos și n-a susținut decât acele gazete românești, care-i apărau guvernarea de ignoranță și de furt. Personalul acestor redacții e compus completamente de oameni străini de neamul nostru, ce vând obișnuit scrisul la tarabă ca pe orice marfă. (...)”

Gazetarii români n-au ce căuta în aceste redacții. Orice cale de activitate intelectuală este exclusă pentru românii înzestrați cu tărie de caracter și suflet neîntinat”.⁴³

O analiză succintă a publicisticii sale se face în ediția „Petre V. Ștefănuță. Folclor și tradiții populare”. Vol. I, Chișinău, „Știința”, 1991, p. 46-52.

Dar, după cum sublinia cercetătoarea Sanda Golopenția Eretescu, Petre Ștefănuță a fost „mai presus de toate, un intelectual puțin obișnuit”.⁴⁴ Despre calitatea sa de mare intelectual ne vorbesc faptele sale.

În tot ce a făcut a fost condus întotdeauna numai de gânduri frumoase. A fost un aprig luptător pentru dezvoltare și propășire, un caracter cu multă demnitate, onest, corect, responsabil, un dârz apărător al adevărului, indiferent de conjunctura politică. Iată, de exemplu, ce scrie soția sa, Nina Ștefănuță, despre poziția lui în problema limbii materne chiar și după invazia în 1940 a trupelor sovietice în Basarabia:

„El, care era specialist în acest domeniu, a cerut insistent păstrarea alfabetului latin și a limbii corecte românești. În această chestiune a luptat cu o înverșunare și cu un curaj fără precedent, arătând cu argumente științifice și de folclor că numai limba română este limba adevărată a locuitorilor din Basarabia”.⁴⁵

Cu unele amănunte la acest subiect vine mai apoi și fratele mai mic al savantului, Eremia Ștefănuță, fost director al școlii din s. Țipala, r. Ialoveni. Iată ce spune Domnia Sa:

„Petre Ștefănuță a fost inclus în componența unui colectiv de 7 autori al unui prim manual de limbă moldovenească pentru școlile Basarabiei. Dintre toți doar fratele meu era basarabean. Ceilalți 6 erau «lingviști» de dincolo de Nistru. Petre Ștefănuță insista ca limba moldovenească să-și păstreze alfabetul latin. I. D. Ciobanu nu mai găsea argumente și atunci, în locul acestora, cum se proceda pe atunci, Ștefănuță a fost arestat.

A fost trimis la moarte pentru că se certase cu «marele lingvist» Ion D. Ciobanu”.⁴⁶

Impresionat de ținuta plină de demnitate, tărie și curaj a savantului nostru, în 2005 ziaristul german Andreas Saurer scria: „Limba moldovenească și limba română sunt una și aceeași limbă. De la acest simplu adevăr el nu a deviat o iotă în fața judecății, privindu-și drept în ochi propria moarte”.⁴⁷

Acesta a fost prețul pe care l-a plătit pentru poziția sa „luminatul intelectual basarabean”.⁴⁸

Curățenia morală, caracterul de care a dat dovadă la procesul de judecată, sfidându-și călăii prin refuzul de a răspunde la întrebările lor în limba rusă, l-au făcut pe alt mare basarabean, acad. Ștefan Ciobanu, să-l aprecieze la maximum: „Modestul profesor, ieșit din sânul românimii basarabene, a dispărut ca un erou”.⁴⁹

Profund îndurerată de soarta tragică a fostului coleg de breaslă, folclorista Tatiana Gălușcă îl considera pe Petre Ștefănuță un simbol. Ea era de părerea că „Fiul mazilului

Vasile Ștefănuță din Ialoveni – Lăpușna a întruchipat dârzenia și puterea de rezistență a strămoșilor din toate vremurile. (...)

Câte n-ar fi făcut acest om minunat, care cunoștea atât de bine viața satului basarabean, dacă nu venea tragedia neamului din 1940⁷⁵⁰, regreta ea.

Informații prețioase, care completează portretul savantului, profesorului, cetățeanului și omului Petre Ștefănuță se conțin și în amintirile și referințele la el ale unor rude, prieteni, cunoscuți.

Luând cuvântul la o conferință științifică consacrată folcloristului, pe lângă o serie de date interesante din biografia acestuia, fratele său, Eremia Ștefănuță, a evidențiat și unele trăsături de caracter ale lui Petre: „voință puternică, hotărârea, dorința de a se afirma, memoria deosebită” ș.a.⁵¹

Despre fratele său la procesul de judecată, avut loc după aproape jumătate de an din ziua arestării, purtat din celulă în celulă, supus la cele mai mari torturi, își amintește și sora sa, Ștefania Budeanu:

„Am fost chemați la judecată. (...) Mama, când l-a văzut pe Petrea cât era de slab, nebărbierit, chinuit, pe loc a leșinat. Nu mai știu despre ce l-au întrebat judecătorii, că eu nu prea știam limba rusă. Îmi aduc aminte că-i tot spuneau „Contra”, adică că era contra rușilor și pentru români. El le răspundea în moldovenește, lucru care amarnic nu le plăcea judecătorilor ceia”.⁵²

Cu unele date din viața și activitatea savantului vine și nepotul său, pedagogul-pensionar Mihail Ștefănuță:

„Se bucura de autoritate și respect în mijlocul administrației din Chișinău și din Basarabia.

La insistența dânsului, în s. Ialoveni a fost construit primul drum de piatră, o școală începătoare, o bibliotecă sătească, o baie comună etc.

Petre Ștefănuță rămâne a fi cea mai de văză personalitate pe care a dat-o țării localitatea Ialoveni”.⁵³

De la folclorista Tatiana Gălușcă mai aflăm că P. Ștefănuță „era un om cu sentimente de dragoste profundă pentru țărani”.⁵⁴

Având în vedere că despre vestitul nostru înaintaș încă nu s-a descoperit și nu s-a spus totul, considerăm demne de atenție și interes orice informații veridice referitoare la el. În rândul acestora se înscriu și observațiile ce urmează:

„De câte ori te duceai la Institutul Social, întâlneai un tânăr, foarte activ, mereu cu un morman de material folcloric, mereu între cărți și reviste etnografice. Era tânărul profesor de limba română P. Ștefănuță, autor de lucrări folclorice, publicate în Anuarul Arhivei de Folclor a Academiei Române și în alte publicațiuni mari. (...) Era o figură a generației tinere, mult promițătoare”.⁵⁵

Importante și unice în felul lor ni se par și însemnările preotului și cercetătorului Paul Mihail:

„Era fecior de agricultor din s. Ialoveni, jud. Lăpușna, bărbat tânăr, de statură mijlocie, cu frunte înaltă lobată și părul început de pleșuv, ochi căprui puternici. Se purta cu capul gol, bluză fără guler, cu pieptul ieșit, iar mâinile le ținea spre spate. Vorbea tare și zâmbea fiecăruia. (...) Era un om credincios și vorbea totdeauna foarte îngrijit”.⁵⁶

Recapitulând cele expuse, subscriem și noi la cuvintele dlor Gr. Botezatu și A. Hâncu, că opera lui Petre Ștefănuță nu este numai rezultatul unei munci admirabile, ea este o sursă de educație în spiritul atitudinii cetățenești față de moștenirea culturală a românilor de pretutindeni, o sursă de a ne învăța cum să fim cetățeni și patrioți”.⁵⁷

În acest sens, pentru cititorul avizat, este absolut de neînțeles cum de o personalitate de așa valoare lipsește în cele 10 volume cu titlul „Basarabia necunoscută” (1993-2015) ale scriitorului și cercetătorului Iurie Colesnic, în timp ce nume mai puțin merituose sau chiar obscure în comparație cu strălucitul nostru om de știință, pedagog, publicist, patriot etc. sunt prezente și elogiare în ele.

Ce e drept, despre Petre Ștefănuță se vorbește în altă carte a dlui Colesnic – „Timp și istorie”. – Chișinău: „Grafema Libris”, 2011, p. 350-360, dar aceasta nu corectează greșeala, căci, după cum remarcă însuși autorul, „Noi conturăm doar o singură fațetă din biografia de creație a acestei personalități – colaborarea la „Viața Basarabiei”.⁵⁸ Este regretabil că și aici, în opinia noastră, istoricul literar a făcut-o neinspirat.

Menționăm că, pe bună dreptate, numele lui P. Ștefănuță este inclus în „Dicționarul scriitorilor români din Basarabia”. – Chișinău: „Prut Internațional”, 2007, p. 431-432. – Ediția a 2-a: Chișinău: „Prut Internațional”, 2010, p. 514-516; „Dicționarul general al literaturii române”. – București, Editura „Univers Enciclopedic”, 2007, p. 602; Denis Roșca „Cartea de aur a Basarabiei și a Republicii Moldova”. – Chișinău: „Pontos”, 2016, p. 549 și în alte lucrări.

Numele lui îl poartă liceul teoretic, biblioteca publică orășenească și o stradă din Ialoveni.

Pentru tot ce a reușit să realizeze în scurta sa viață, acest talent viguros va rămâne și peste ani o mândrie a neamului nostru. Iar „cei care se vor apleca asupra paginilor scrise de folcloristul și sociologul Ștefănuță le vor descoperi neașteptat de actuale și de pline de învățăminte”.⁵⁹

Referințe bibliografice

1. Petre V. Ștefănuță. *Folclor și tradiții populare*. În două volume. Alcăt., studiu introd., bibliografie, comentarii și note de Grigore Botezatu și Andrei Hâncu. Chișinău: „Știința”, 1991.

2. Petre Ștefănuță. *Biobibliografie*. Alcăt.: Sofia Mușat, Larisa Petcu. Chișinău: „Elena V. I.”, 2006.

3. Petre V. Ștefănuță. *Datini și creații populare*. Studiu introd., note și comentarii: Grigore Botezatu. Chișinău: „Știința”, 2008.

4. Mai amănunțit despre drama socială a lui P. Ștefănuță a se vedea studiile introd., cât și alte materiale din cărțile citate la începutul acestui articol.

5. Grigore Botezatu. *Din corespondența inedită a prof. Petre V. Ștefănuță* // „Revista de etnologie”, 1997, Nr. 1(2), p. 136.

6. *Cartea memoriei*. Vol. 2. Chișinău: „Știința”, 2001, p. 438.

7. Petre V. Ștefănuță. *Folclor și tradiții populare*. Vol. I. Chișinău: „Știința”, 1991, p. 36.
8. Petre Ștefănuță. *Biobibliografie ...*, p. 57.
9. Ion D. Ciobanu. *Două nume – două destine* // „Literatura și arta”, 25 iunie 1987, p. 2.
10. Petre V. Ștefănuță. *Folclor și tradiții populare*. Vol. 2. Chișinău: „Știința”, 1991, p. 133.
11. Petre Ștefănuță. *Biobibliografie ...*, p. 59.
12. Ibidem, p. 68.
13. „Viața Basarabiei”, 1934, Nr. 4, p. 63.
14. Sever Pop. *Dări de seamă* // „Țara Bârsei”, 1934, Nr. 4, p. 375.
15. „Viața Basarabiei”, 1936, Nr. 1, p. 62.
16. „Viața Basarabiei”, 1938, Nr. 1-2, p. 123.
17. Iordan Datcu. *Un etnograf clasic: Petre V. Ștefănuță* // „Revista de etnologie”, 1995, Nr. 1, p. 53.
18. I. Datcu., S. C. Stroescu. *Dicționarul folcloriștilor. Folclorul literar românesc*. Editura științifică și enciclopedică, București, 1979, p. 419.
19. Grigore Botezatu și Andrei Hâncu. *Folcloristul și etnograful Petre Ștefănuță* // Petre Ștefănuță: Biobibliografie ..., p. 24, 25.
20. Petre V. Ștefănuță. *Folclor și tradiții populare*. Vol. 1, p. 6, 28, 35, 57.
21. I. D. Ciobanu. *Cuvânt despre Petre Ștefănuță* // „Limba și literatura moldovenească”, 1989, Nr. 1, p. 52, 53.
22. Andrei Hropotinschi. *Numai limba română este limba adevărată a locuitorilor din Basarabia* // „Materna”, 1993, Nr. 5-6, p. 13.
23. Iordan Datcu. *Un etnograf clasic: Petre V. Ștefănuță*, p. 53, 54.
24. Mihai Cimpoi. *O istorie deschisă a literaturii române din Basarabia*. Chișinău: „ARC”, 1997, p. 291.
25. Iordan Datcu. *Dicționarul etnologilor româniei*. București, Editura „Saeculum”, 1998, p. 242.
26. Nicolae Dabija. *Generația de sacrificiu* // „Literatura și arta”, 13 iulie 2000, p. 1.
27. Anatol Eremia. *Nume comemorative* // „Țara”, 29 februarie 2000, p. 4.
28. Ion Madan. *Omagiu bibliologului Petre Ștefănuță* // *Studia Universitatis*, 2007, Nr. 4, p. 272, 273.
29. Grigore Botezatu. *Petre Ștefănuță. Datini și creații populare*, p. 27.
30. Vasile Soloviov. *Petre Ștefănuță* // „Limba și literatura moldovenească”, 1989, Nr. 1, p. 55.
31. Petre V. Ștefănuță. *Folclor și tradiții populare*. Vol. I, p. 8.
32. Eugen V. Mârza. *Folcloristul Petre V. Ștefănuță – o victimă a stalinismului* // „Memoria”, 2000, Nr. 3-4, p. 91.
33. „Viața Basarabiei”, 1934, Nr. 3, p. 53.
34. Tot acolo, p. 53.

35. „Viața Basarabiei”, 1934, Nr. 4, p. 58.
36. Ibidem, p. 58.
37. Petre V. Ștefănuță. *Folclor și tradiții populare*. Vol. 1, p. 58.
38. Petre V. Ștefănuță. *Folclor și tradiții populare*. Vol. 2, p. 282-296, 307-311, 334-336, 336-340, 344-345, 346-347, 373-378.
39. Iordan Datcu. *Etnologul basarabeian Petre V. Ștefănuță în pagini necunoscute* // „Philologia”, 2013, Nr. 1-2, p. 44-46.
40. Petre V. Ștefănuță. *Folclor și tradiții populare*. Vol. 2, p. 332.
41. Ibidem, p. 386.
42. Tot acolo, p. 387.
43. Alexandru Nour. *Petre Ștefănuță la „Fapta”* // „Revista de etnologie”, 1997, nr. 1(2), p. 156.
44. Sanda Golopenția-Eretescu. *Iată cum am pierdut un savant de o mare cultură* // Petre Ștefănuță. Biobibliografie, p. 19.
45. Nina Ștefănuță. *Memoriu asupra situației soțului meu, fost profesor de limba română și director al Institutului Social Român din Basarabia, referitor la activitatea sa sub ocupația comunistă* // Petre Ștefănuță. Biobibliografie, p. 6.
46. Nicolae Dabija. *Op. cit.*, p. 1.
47. Andreas Saurer. *Cercetător de pasiune* // Petre Ștefănuță. Biobibliografie, p. 28.
48. Alexandru Nour. *Op. cit.*, p. 156.
49. Ștefan Ciobanu. *Petre Ștefănuță* // Petre Ștefănuță. Biobibliografie, p. 6.
50. Tatiana Gălușcă. *Petre Ștefănuță – un simbol* // Petre Ștefănuță. Biobibliografie, p. 32, 33.
51. Efim Junghietu. *Conferința științifică dedicată folcloristului Petre V. Ștefănuță* // „Revista de lingvistică și știință literară”, 1992, Nr. 2, p. 104.
52. „Parcă-l văd la judecată”. De vorbă cu mătușa Stepanida Budeanu, în vârstă de 83 de ani, sora de sânge a folcloristului P. Ștefănuță // „Baștina”, 24 septembrie 1993, p. 3.
53. Mihail Ștefănuță. *Petre Ștefănuță: 91 de ani de la naștere* // „Baștina”, 1 noiembrie 1997, p. 5.
54. Tatiana Gălușcă. *Op. cit.*, p. 34.
55. Iosif E. Naghiu. *Chișinăul de ieri* // „Viața Basarabiei”, 1943, Nr. 9-10, p. 66-67.
56. Preot dr. Paul Mihail. *Profesorul Petre Ștefănuță* // Imagini și permanențe în etnologia românească. Chișinău: „Știința”, 1992, p. 273, 277.
57. Petre V. Ștefănuță. *Folclor și tradiții populare*. Vol. I, p. 57-58.
58. Iurie Colesnic. *Timp și istorie. Autori de la „Viața Basarabiei”*. Chișinău: „Grafema Libris”, 2011, p. 359.
59. Sanda-Golopenția Eretescu. *Op. cit.*, p. 20.